

Hasan Fehmi Bey (Kokay) (1875-1922)

Denizli'nin Babadağ ilçesinde doğan Hasan Fehmi Bey'in doğum tarihi çeşitli telif eserlerde farklılık göstermekle birlikte Devlet arşivlerine bağlı Osmanlı arşivlerinde yer alan sicil dosyasına göre miladi 1875 (1291)'tir. Ömer Bey ve Ayşe Hanım'ın oğlu olan Hasan Fehmi, ilk ve orta öğrenimini Trabzon Rüştîyesi ve Mülki İdadisinde tamamlamıştır. 10 Ağustos 1898'de de İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden yani Mekteb-i Hukuk-ı Şâhânededen mezun olmuştur.

Devlet hizmetine henüz yüksek öğreniminin devam ettiği sıralarda 1895 yılında İstanbul Bidayet Mahkemesi tutanak yazıcısı olarak 30 kuruş aylıkla başlayan Hasan Fehmi Bey, Hukuk Fakültesini tamamlamasının ardından Çorum'da savcı yardımcılığına atanmıştır. Bir yıl sonra Niğde'de savcı yardımcısı olarak görevlendirilmiş ve 1903 yılında ise savcı yardımcılığı görevine Priştine'de devam etmiştir.

1904 yılına gelindiğinde görev derecesi yükseltilerek Dedeoğaç Bidayet Mahkemesi Başkanlığına atanmış ve bu görevi 1909'a kadar sürdürmüştür. Bundan bir yıl sonra ise İzmir Bidayet Mahkemesi Başkanlığına getirilmiştir. Aynı yılın sonunda Halep İstinaf Mahkemesi Savcılığı'na atanan Hasan Fehmi, 1914'te I. Dünya Savaşı başladığı sıralarda Bursa'da İstinaf Mahkemesi Başkanı olarak görevlendirilmiştir.

İzmir'in Yunan işgaline uğramasının ardından 1919 yılında Ferit Paşa Hükümeti tarafından Kastamonu'ya atanmıştır. Ancak isteği dışında gerçekleşen bu atama karşısında görev yerine gitmeyerek hakimlikten istifa etmiş ve avukatlık yapmaya başlamıştır.

1919 Kasım ayında eski görevine yeniden atandığı gibi 20 Kasım 1919'da İstanbul Meclis-i Mebusânının dördüncü ve son döneminde Bursa'dan milletvekili olarak seçilmiştir. 16 Mart 1920'de İstanbul'un işgali ve 18 Mart günü Osmanlı Meclis-i Mebusânının İtilaf Devletleri tarafından dağıtılması üzerine, İstanbul'dan yeni meclisin açılmış olduğu Ankara'ya doğru yola çıkmıştır. 29 Mayıs 1920'de Ankara'ya gelerek Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kuruluna Bursa Mebusu olarak takdim edilen Hasan Fehmi'nin TBMM sicil numarası 75'tir.

TBMM'nin 1 no.lu ilk Resmî Gazetesinde (Ceride-i Resmîye), 7 Haziran 1920 tarih ve 4 sayılı kanun ile Sivas'ta bir temyiz mahkemesi olarak Muvakkat Temyiz Heyeti kurulmuştur. Halen milletvekilliği görevini sürdürmekte olan Hasan

Fehmi Bey, en kıdemli hâkim olması dolayısıyla Sivas Temyiz Heyeti Hukuk Dairesi Başkanlığı'na atanmış, 28 Temmuz 1920 tarihinde buradaki görevine başlamıştır. Diğer yandan Hasan Fehmi, görevi sırasında 1920'nin Kasım ayı içerisinde on iki gün Vali Vekilliği görevini de üstlenmiştir.

Hasan Fehmi Bey, 5 Eylül 1920 gün ve 18 sayılı Nisâb-ı Müzakere Kanunu'nun 4'üncü maddesi gereğince "Millet Meclisi azalığı ve memuriyetin bir kişi üzerinde bulunamayacağı" maddesinin kabulüyle, 3 Ekim 1920 tarihinde Temyiz Mahkemesi I. Başkanlığı görevini tercih etmiş, böylece Bursa milletvekilliğinden de istifa etmiştir.

İlerleyen günlerde, 25 Nisan 1921 tarihinde Birinci Başkanlık bünyesinde kalmak üzere Ceza Dairesi Başkanlığına da atanmıştır. Bu göreve atanma kararnamesinde Hasan Fehmi Bey'in Hukuk Dairesi Başkanı olarak atandığını daha sonra Adliye Vekaletinin diğer bir yazısı ile Ceza Dairesi Birinci Başkanı konumuna da geldiği görülmektedir. Doğrudan TBMM Reisi Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği özel raporunu da "Heyet-i Temyizî'de Reis-i Evveli" olarak imzalamıştır. Millî Mücadele başlangıcında [İstiklal Madalyası](#) verilmesi önerilen Temyiz listesinin başında birinci başkan olarak onun adı bulunmaktadır.

Kendisinin 1922'de Adliye Vekaletine gönderdiği bir izin talebi dilekçesinden kendisinin uzun süredir bir müzmin hastalığın tedavisi altında olduğunu ancak tedaviden şifa bulamadığını ve istirahate ihtiyacı olduğunu öğreniyoruz. Hasan Fehmi Bey, 14 Kasım 1922 günü Sivas Hükümet Konağındaki makam odasında, görevi başında vefat etmiştir. Olayı bakanlığa raporlayan başsavcı İhsan Bey, telgrafında vefatın "sekte-i dimağ" yani beyin felcinden dolayı gerçekleştiğini bildirmiştir. Hasan Fehmi'nin vefatı sonrasında eşi Kamuran Hanım'a, Niğde'de ödenmek üzere 796 kuruş dul maaşı bağlanmıştır. Dul maaşına ilişkin belgelerde Hasan Fehmi, "Sivas Mahkeme-i Temyiz Reis-i Evveli" olarak anılmıştır.

Hasan Fehmi Bey, TBMM I. Dönemi içerisinde gerçekleştirilen 2 Haziran 1920 tarihli yirmi ikinci oturum görüşmelerinde "Muvakkat Bir Temyiz Heyeti Teşkiline Dair Kanun Layihası ve Adliye Encümeni Mazbatası" dolayısıyla söz almıştır.

Gökçe SÜZGÜN IŞIK

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

BCA, 110.9.1.11, 18.0.3 Bursa namına Hasan Fehmi ile Bilecik namına Mehmed Beylerin yakında hareket edecekleri. 22 Aralık 1919.

BCA, 110.9.1.11, 18.0.28 Heyet-i Temsiliye azalığına seçilen Bursa Mebusları Osman Nuri ve Hasan Fehmi Beyler, Ertuğrul Mebusları Ahmed ve Mehmed Beyler, Konya Mebusu Kazım Hüsnü Bey, Kastamonu Mebusu Suad Bey ile Isparta Mebusu Seyfullah Bey'in Ankara'ya doğru hareket ettikleri. 3 Ocak 1920.

BCA, 30.18.1.1, 3.17.5 Heyet-i Temyizide üyelikleri ve vilayet ve livalar hakimlik ve savcılıklarına yapılan tayinler. 24 Nisan 1921.

BOA, DH. SAİDd, 70/ 397 Hasan Fehmi Efendi; 1292 Babadağ doğumlu, Ömer Efendi'nin oğlu H-29-12-1292.

BOA, TFR.I. ŞKT, 23/ 2239 Priştine Müddei-i Umumi Muavini Hasan Fehmi Efendi'nin görevi sırasında tesadüf ettiği bazı meselelere dair görüşlerini bildiren mektubu. H-22-08-1321.

Resmî Belgeler

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, D:1, İ:22, C 2, 2 Haziran 1920.

Ceride-i Resmîye, S 1, 7 Şubat 1137.

Telif Ve Tetkik Eserler

Kitaplar

ÇOKER, Fahri, **Türk Parlamento Tarihi: Millî Mücadele ve TBMM I. Dönem (1919- 1923)**, C.3., TBMM Yayınları, Ankara, 1994.

DEMİREL, Ahmet, **İlk Meclisin Vekilleri**, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.

EZHERLİ, İhsan, **Türkiye Büyük Millet Meclisi (1920- 1986)**, TBMM Yayınları, 1986.

_____, **Türkiye Büyük Millet Meclisi (1920 - 1992) ve Osmanlı Meclisi Mebusânı (1877 - 1920)**, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara 1992.

I. TBMM 65. Yıl, Devletimizi Kuranlar, TBMM, Ajans Türk Matbaacılık, 1985.

KURMUŞ, Ömer Saim, **TBMM'de I. Dönem Bursa Milletvekilleri**, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 1996. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

Türkiye Cumhuriyeti Parlamenterler Ansiklopedisi (1920-1983), Yankı-Pamukbank İş birliği, İstanbul.

ZEYNEL, Behçet Kemal, **Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü (23 Nisan 1920- 20 Ekim 1991)**, TBMM Genel Sekreterliği Yayınları, Ankara 1994.

Makaleler

KÖKSAL, Osman, "Sivas Tarihine Der-Kenar; Yeni Türkiye'nin İlk Yüksek Mahkemesi Sivas Muvakkat Temyiz Heyeti", **Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C XLIII, S 2, s.151-174.

22/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/hasan-fehmi-bey-kokay-1875-1922/?pdf=7010> adresinden erişilmiştir